

pılmak suretiyle saat kulesine dönüştürülmüştü. Bunlar da yine Batı üslubunda idi. Bu ilâve katlar, son zelzelede çatladığı ileri sürülerek 1953'te belediye tarafından dinamitle yıktırılmıştır. Edirne'de sanat bakımından yeni sayılacak önemli bir yapı, Karaağaç'ta Balkan Savaşı'ndan az önce yapımı tamamlanan tren istasyonudur. Mimar Kemâleddin Bey'in (ö. 1927) eseri olan Türk neo-klassiği üslubundaki bu güzel bina uzun yıllar kullanılmamış, 1960'larda kısa süre için işletmeye açılmış, fakat daha sonra tekrar atıl kalmış ve nihayet Trakya Üniversitesi'ne devredilerek kullanılmaya başlanmış ve kurtarılmıştır. Edirne Tren İstasyonu, klasik dönem Türk mimari organlarının modern çağın bir sanayi yapısına uygulanışının örneği olarak Türk sanat tarihinde yer alacak bir binadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Konunun genişliği sebebiyle bu bibliyografyada ancak belli başlı yayınlara yer verilmiştir.

Hoca Sâdeddin, *Tacüt-tevârîh*, I, 76; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, tür.yer.; Abdurrahman Hibrî, *Entisû'l-müsâmirîn ft târîhi Edirne*, Edirne Selimiye Ktp., nr. 2163; Ahmed Bâdi Efendi, *Ri-yâz-ı Belde-i Edirne*, Edirne Selimiye Ktp., nr. 2315/1-3; G. Sayger — A. Desarnod, *Album d'un voyage en Turquie fait par ordre de S. M. l'Empereur Nikolaï Ier en 1829 et en 1830*, Paris, ts.; Rifat Osman, *Edirne Rehnûmâsı*, Edirne 1336; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939; Oktay Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Âbideleri*, İstanbul 1949; Gündüz Özdes, *Edirne*, İstanbul 1951; Ayverdi, *Osmanlı Mimârîsi I*, tür.yer.; a.mlf., *Osmanlı Mimârîsi II*, tür.yer.; a.mlf., *Osmanlı Mimârîsi IV*, tür.yer.; Yüksel, *Osmanlı Mimârîsi V*, tür.yer.; Oral Onur, *Edirne Türk Tarihi Vesikalarından Kitâbeler*, İstanbul 1972; F. Th. Dijkema, *The Ottoman Historical Monumental Inscriptions in Edirne*, Leiden 1977; *Edirne* (haz. Kültür Bakanlığı), İstanbul 1993; Rifki Melûl Meriç, "Edirne'nin Tarihî ve Mimari Eserleri Hakkında", *Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, I, İstanbul 1963, s. 439-536; Özkan Ertuğrul, "Edirne Yapıları", *Théma Larousse*, İstanbul 1994, s. 276-277.

Saray. Rifat Osman, *Edirne Sarayı* (nşr. A. Süheyl Ünver), Ankara 1957; Tahsin Öz, "Edirne Yenisarayı'nda Kazı ve Araştırmalar", *Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965, s. 217-222; Sedat Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1969-73, I-II tür.yer.; A. Süheyl Ünver, "Edirne Sarayında Hamamlar", *Yücel*, sy. 26 (1937); a.mlf., "Edirne Sarayında Kum Kasrı", *Arkitekt*, X, İstanbul 1940, s. 253-257.

Camiler. Aptullah Kuran, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, Ankara 1964 tür.yer.; a.mlf., *Mimar Sinan*, İstanbul 1986; a.mlf., "Edirne'de Yıldırım Camii", *TTK Belleten*, XXVIII (1964), s. 419-438; Semavi Eyice, "Bizans Devrinde Edirne ve Bu Devre Ait Eserler", *Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965, s. 39-76 (kiliseden çevrilen ca-

miler); a.mlf., "İlk Osmanlı Devrinde Dinî-İhtimâî Bir Müessesesi: Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler", *İFM*, XXIII (1962-63), s. 3-80; a.mlf., "Edirne'de Selimiye", *Sanat Dünyamız*, sy. 17, İstanbul 1979, s. 10-17; Oral Onur, *Edirne Minareleri*, Edirne 1972; Ratıp Kazancıgil, *Edirne İmaretleri*, İstanbul 1991; C. Guritt, "Die Bauten Adrianopels", *OA*, I (1910-11), s. 1-4, 51-60; Kemal Altan, "Selimiye Camii ve Manzumeleri", *Arkitekt*, İstanbul 1937, s. 294-297; Beyhan Karamağaralı, "Edirne Eski Camiinin Kitâbeleri ve Mimarimizdeki Yeri", *VD*, IX (1971), s. 331-336.

Köprüler. Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 88, 107, 109, 115, 139, 170, 190; a.mlf., "Köprülerde Tarih Köşkları", *STY*, II (1966-68), s. 24-35; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 27, 77, 79, 105, 136, 159, 189, 197, 199; Rifat Osman, "Edirne Köprüleri-Eski Köprü", *Millî Mecmua*, sy. 95, İstanbul 1927, s. 1533-1535; a.mlf., "Edirne-Sarayıcı Köprüleri", a.e., sy. 97 (1927), s. 1562-1564; sy. 98, s. 1579; Muzaffer Erdoğan, "Edirne Köprüleri", *Karagöller Bülteni*, sy. 158, Ankara 1963, s. 24-25; İsmet İter, "Edirne-Yeni Köprü", a.e., sy. 165 (1964), s. 41-42; a.mlf., "Edirne'de Gazi Mihal ve Yıldırım Köprüleri", a.e., sy. 180 (1965), s. 16-17.

Ticaret Yapıları ve Hanlar. Mustafa Cezar, *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, İstanbul 1985, tür.yer.; Turhan Dağlıoğlu, "Edirne'de Ayşe Kadın Hanı", *Ülkü-Halkevleri Dergisi*, XII/67, Ankara 1938, s. 88-89; Ertan Çakır, "Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı", *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, sy. 1, Ankara 1974, s. 129-144.

Hamamlar. Doğan Kuban, "Edirne'de Bazı İkinci Murat Çağı Hamamları Mukarnas Bezemeleri Üzerine Notlar", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1976, s. 447-459; Sabih Erken, "Edirne Hamamları", *VD*, X (1973), s. 403-419; İter Büyükdığın, "Edirne Hamamlarının Restitüsyon Sorunları", *STAD*, sy. 10 (1991), s. 27-34.

Sivil Mimari. Celâl Esad Arseven, *Türk Sanatı*, İstanbul 1984 tür.yer.; Rifat Osman, *Edirne Evleri* (içinde: "Dr. Rifat Osman'a Göre Edirne Evleri ve Konakları", haz. A. Süheyl Ünver), İstanbul, ts.; a.mlf., "Edirne Âbideleri, Edirne Türk Evleri", *Millî Mecmua*, sy. 78 (1927), s. 1580; Halûk Şehsuvaroğlu, "Edirne'de Sivil Mimarimiz", *TTOK Belleteni*, sy. 228 (1961), s. 15-16; Süheyl Ünver, "Edirne'de Mimari Eserlerimizdeki Tabii Çiçek Süslemeleri Hakkında", *VD*, V (1962), s. 15-18; a.mlf., "Türk Sanat Tarihinde Edirnekârî Lâke İşleri ve Sanatkârları", a.e., VI (1965), s. 15-20; Sebhattin Türkoğlu, "Edirne Müzesindeki Edirnekârî Ağaç İşlemeleri", *Türk Etnografya Dergisi*, X (1967), s. 67-74.

Diğer Eserler. Yıldırım Yavuz, *Mimar Kemâlettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi*, Ankara 1981, s. 257-264 (Edirne ganı); Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1984, tür.yer.; Hikmet Turhan Dağlıoğlu, "Edirne Mezarları", *Türk Tarih, Arkeologiya ve Etnografya Dergisi*, sy. 3, Ankara 1936, s. 163-192; Semavi Eyice, "Edirne Saat Kulesi ve Üzerindeki Bizans Kitabesi", *GDAAD*, VIII-IX (1980), s. 1-22.

SEMÂVİ EYİCE

EDİRNE ANTLAŞMASI

1828-1829

Osmanlı-Rus savaşı sonunda
14 Eylül 1829 tarihinde
imzalanan antlaşma.

Edirne Antlaşması ile sonuçlanan Osmanlı-Rus savaşının başlangıcı, 1821 Mora ayaklanması sonrası meydana gelen olaylarla yakından ilgilidir. Rumlar'ın ilân ettikleri bağımsızlığı destekleyen İngiltere, Fransa ve Rusya'nın müdahaleleri neticesinde bir Avrupa meselesi haline dönüşen bu ayaklanmanın ardından Rusya, Akkırman Antlaşması ile (7 Ekim 1826) Eflak-Boğdan ve Sırbistan imtiyazlarının genişletilmesini Osmanlılar'a kabul ettirmişti. Ayrıca bu üç devlet Bâbü'lî'ye bir nota vererek Yunanistan'ın Osmanlılar'a tâbi fakat iç işlerinde bağımsız bir devlet olmasını istemişler, teklifleri reddedilince ortak donanmalarıyla Navarin'deki Osmanlı gemilerini batırmışlardı (20 Ekim 1827). Kendilerinden tazminat istenince de İstanbul'daki elçilerini geri çekmişler, Rusya ise Bâbü'lî'nin yayımladığı bildiriye bahane ederek savaş açmıştı (26 Nisan 1828).

Balkanlar'da ve Kafkaslar'da saldırıya geçen Ruslar Boğdan'a girdikleri gibi Anapa Kalesi'ni de kuşattılar. Bunun üzerine Bâb-ı Meşihat'ta toplanan umumi mecliste Haremeyn müfettişi Keçecizâde İzzet Molla Rusya ile anlaşmayı önerdiyse de bu görüş kabul edilmeyerek harp ilânına karar verildi. Bu arada Ruslar Tuna'yı aşarak İbrâil'i almışlar, Anapa, Kars ve Ahıska'yı ele geçirmişlerdi. Savaş aleyhindeki lâyihasını II. Mahmud'a sunan İzzet Molla ise Sivas'a sürülmüş, barış isteyen Şark seraskeri Galib Paşa da Gelibolu'ya gönderilmişti. Öte yandan tam bağımsız bir Yunan devleti kurulması için üçlü yeni bir protokol imzalayan Rusya yeniden harekâta girişmiş, Silistre'yi ele geçiren General Diebitch Edirne'ye doğru ilerlemeye başlamış, doğuda Erzurum'u ve Faş'ı (Poti) alan Rus birlikleri Bayburt önlerine kadar gelmişlerdi. Fakat bu ilerleyiş iki cepheye savaşan Rusya için kolay olmamış, arkalarının kesilmesinden korkan ve salgın hastalıklarda büyük kayıplara uğrayan Ruslar barış isteme gereğini duymuşlardı. Çar Nikola'nın ara buluculuğunu istediği Prusya Kralı Friedrich Wilhelm'in gönderdiği General Müffling'le yapılan görüşmelerden sonra toplanan "umumi meşveret"te Reisülküttâb Pertev Efendi'nin aleyhte bulunmasına rağmen

men Şeyhülislâm Kadızâde Mehmed Tâhir Efendi'nin teklifiyle barış yapılmasına karar verildi. Bu arada İngiltere ile Fransa da devreye girmişlerdi.

Bu sırada Edirne önündeki Rus kuvvetleri herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan şehre girmişler (22 Ağustos 1829), Kırklareli ile Lüleburgaz'ı da işgal etmişlerdi. Rus gemileri İstanbul Boğazı'na saldırırken Ege'deki bir filo da Çanakkale Boğazı'nı abluka etmişti. Bu durumda İstanbul'un savunulması için bazı tedbirler alınmaya çalışılmış, barış görüşmelerinin başlayabilmesi için Başdefterdar Mehmed Sâdık ile Anadolu Kazaskeri Abdülkadir efendiler temsilci olarak seçilmişlerdi.

Osmanlı delegeleri, yanlarında ara bulucu Prusya'nın bir temsilcisi olduğu halde 28 Ağustos'ta Edirne'ye gittiler. Barışa esas olacak Rus teklifleri 31 Ağustos'ta kendilerine verildi. Ruslar Yunanistan'ın bağımsızlığı, Sırbistan ile Eflak-Boğdan imtiyazlarının genişletilmesi dışında çok ağır bir tazminat ödenmesini ve bu çerçevede Anadolu'da bazı kalelerin kendilerine bırakılmasını istiyorlardı. Asıl görüşmelere 3 Eylül'de Orta Saray'daki Bostancı dairesinde başlandı. Rus delegeleri Kont Alexis Orloff ile Friedrich Pahlen tekliflerinde ısrar ederek ayın on üçüne kadar bunlar kabul edilmezse ileri harekâta geçecekleri tehdidinde bulundular. Bunun üzerine İstanbul'da düzenlenen şûrâ meclisinde barış yapmaktan başka çare olmadığına karar verildi. 12 Eylül'deki görüşmelerde Osmanlı delegeleri, ticaret tazminatı konusundaki küçük bir değişiklik dışında Rus tekliflerini hafifletmede sonuç alamadılar. Böylece son şeklini alan metinler 15 Rebiülevvel 1245 (14 Eylül 1829) Pazartesi günü imza edildi. Osmanlı hükûmeti antlaşmanın imzalandığını Prusya elçisinin barış müjdesinden öğrenmişti. Bayburt önlerindeki Rus karargâhında da barış dolayısıyla 101 pârâ top atılmıştı.

Edirne Antlaşması, asıl antlaşma metniyle ona ekli bir "sözleşme" ve bir "senet"ten oluşmaktaydı. On altı maddelik olup "ebedî sulh"tan söz eden antlaşmaya göre Rumeli'deki Osmanlı-Rus sınırı Prut ve Tuna nehirleri boyunca Hızırilıyas Boğazı'nda Karadeniz'e ulaşıyor, Tuna'nın kolları arasındaki Yılan (Serpents) adaları Ruslar'da kalıyordu. Ancak burada karantina dışında herhangi bir istihkâm yapılmayacaktı. Nehrin Osmanlılar'a ait sağ sahili de iskân edilmeyecekti. Osmanlı İmparatorluğu, Rusya'nın

Erivan ve Nahçıvan hanlıklarını kendi topraklarına katmış olmasını tanıyordu. Doğu sınırı, Guriel eyaleti güneyinden başlayarak İmre (İmereti) üzerinden Ahıska ve Kars eyaletlerinin Gürcistan'la birleştikleri yere kadar uzanacaktı. Böylece Ahıska ve Ahılkelek Ruslar'da kalıyordu (md. 2-4). Eflak-Boğdan müstakil idareye kavuşturuluyor ve Rusya onların refahlarına kefil kılınıyordu (md. 5). Ekli senede göre voyvodalar yerli Boyarlar'ca seçilecek, görevleri ömür boyu sürecekti. Ancak kendileri istifa edebilecekleri gibi suçları görüldüğünde Bâbî-âli'ce görevden alınabileceklerdi. Tuna'nın sol sahiline yakın adalarla müslümanların oturdukları yerler Eflak-Boğdan'a ait olacaktı. Bu iki ülke halkı, Ruslar'ın tamamen çekilmesini takip eden iki yıl boyunca bütün vergilerden muaf tutulacaktı. Osmanlı Devleti Akkirman Antlaşması'nın Sırbistan'a ilişkin hükümlerini uygulamayı kabul ediyordu. Ayrıca Sırbistan'dan ayrılmış olan altı nahiyeyi de geri verecekti (md. 6). Boğazlar, Rus ticaret gemilerine ve Osmanlılar'la savaş halinde bulunmayan devletlerin Rus limanlarına giden ticaret gemilerine açık olacaktı (md. 7). Rus tüccarlarının 1806 savaşındaki zararlarına karşılık olarak on sekiz ay içinde ve dört taksitte 1.500.000 Macar altını ödenecekti. Savaş tazminatına gelince, bu tazminat Anadolu'da Rusya'ya bırakılan ve dördüncü maddede belirtilen Ahıska, Ahılkelek, Anapa, Poti gibi kalelerle 10.000.000 Macar altını olarak tesbit edilmişti (md. 9). Osmanlı Devleti, Yunanistan hakkında üç devletin yaptığı anlaşmaları yani Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul ediyordu (md. 10). Ruslar, ticaret tazminatının ilk taksidi olan 100.000 altın ödedikten, Eflak'a katılacak Yerköy Kalesi teslim edildikten ve antlaşmanın tasdikli nüshaları değiştirildikten bir ay sonra Edirne, Kırklareli ve Lüleburgaz'dan çekileceklerdi. Eflak-Boğdan dışındaki yerlerden çekilmeleri işi ticaret tazminatı ödendiğinde tamamlanacaktı. Eflak-Boğdan ile Silistre, savaş tazminatı ödemeleri bitinceye kadar rehin olarak Ruslar'da kalacaktı. Anadolu yakasındaki yerlerden çekilmeleri ise tasdiknâmelerin değiştirilmesinden üç ay sonra başlayacak ve beş ayda tamamlanacaktı (md. 11 ve ek sözleşme). Antlaşmanın onaylı nüshalarının en geç altı hafta içinde değiştirilmesi de öngörülmüştü.

Edirne Antlaşması, Rus ilerleyişini önleyemeyen Osmanlı İmparatorluğu'nun diplomaside de başarı elde edemeyerek

galibin dikte ettiği şartları kabul etmek zorunda kaldığını göstermektedir. Ödemeyi kabullendiği 11.500.000 Macar altını, hazinesinin altından kalkamayacağı çok ağır bir yüküttü. Ruslar, 26 Nisan 1830'da imzalanan bir senetle bunu 8 milyon Felemenk altınına indirmişler, Osmanlılar'ın Yunanistan'ın tam bağımsızlığını kabul etmesi şartıyla 1 milyondan daha vazgeçmişlerdi. Nihayet 1834 Ocağında savaş tazminatı 5 milyona, yıllık taksitler de 500.000'e indirildi. Bunun dışında, Ruslar'ın Eflak-Boğdan'dan çekilmeleri tazminatın ödenmesine bağlandığından çekilme işi 1834'te gerçikleşebildi. Silistre'den çekilmelerine ilişkin sözleşme ise ancak 8 Nisan 1836'da imzalanabilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lutfi, *Tarih*, I, 212-224, 291 vd.; II, 98-133; H. Moltke, *The Russians in Bulgaria and Rumelia in 1828 and 1829*, London 1854, bk. İndeks; Gabriel Efendi Noradounghian, *Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman*, Paris 1897, II, 55, 166, 174, 177, 182, 191, 197 vd.; Kâmil Paşa, *Târîh-i Siyâsî-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye*, İstanbul 1327, III, 117, 119 vd.; S. Goryanow, *Devlet-i Osmâniyye ve Rusya Siyaseti* (trc. Macar İskender — Ali Reşâd), İstanbul 1331, tür.yer.; Ahmed Muhtar, *1244-1245 (1828-1829) Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi*, Ankara 1928, I-II; J. Brown, *Bir Millet'in Bir İmparatorlukla Savaşı: 1828-1829 Türk-Rus Harbi* (trc. Ali Rıza Seyfi), İstanbul 1940; Karal, *Osmanlı Tarihi*, V, 117-122; Cemal Tuğın, *Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi*, İstanbul 1947, bk. İndeks; Yorga, *Osmanlı Tarihi* (trc. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1948, V, 350-355; Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasal Tarih Metinleri*, Ankara 1953, I, 279-292; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 114-115; S. Shaw — E. K. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye* (trc. Mehmet Harmancı), İstanbul 1983, II, 59-61; Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Ankara 1990, s. 53-59; *Muâhedât Mecmuası*, IV, İstanbul 1294, s. 48, 58 vd., 65, 69 vd., 87, 93; Şerafettin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", *DTCFD*, IX/1-2 (1951), s. 111-151; *TA*, XIV, 354-355.

ŞERAFETTİN TURAN

EDİRNE ARKEOLOJİ ve ETNOGRAFYA MÜZESİ

1971 yılında Selimiye Camii'nin doğusunda inşaatı tamamlanan yapı, eski müzeden buraya taşınan (bk. EDİRNE TÜRK ve İSLÂM ESERLERİ MÜZESİ) arkeolojik eserlerin yanı sıra etnografik malzemeyi de barındırmaktan dolayı Arkeoloji ve Etnografya Müzesi adıyla hizmete girmiştir. Bahçe içinde yer alan müzenin büyük salonu ile bir galerisinde etnografik eserler, küçük bir salonunda el sa-